

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Кафедра культурології

**ПРОЄКТ «ДЖОКЕР: ТЕАТР В КИШЕНІ» ЯК ЗАСІБ
КУЛЬТУРНОГО ВІДРОДЖЕННЯ ХЕРСОНЩИНИ В УМОВАХ
ПОВОЄННОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ**

Кваліфікаційна робота (проект)
На здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр»

Виконала: здобувачка 13-411 групи

Спеціальності: 034 Культурологія

Освітньо-професійної програми

Культурологія

Микитас Олег Олегович

Керівник д.п.н., професорка Лимаренко Л.І

Рецензент: Капелюшник В.В.

Херсон–Івано-Франківськ–2025

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. КУЛЬТУРОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	5
1.1. Театральне мистецтво та література як об'єкти розгляду культурології.....	5
1.2. Вітчизняний досвід розвитку культури в часи війн: історичний аспект.....	8
1.3. Культурна терапія засобами театрального мистецтва.....	12
РОЗДІЛ 2. ПРОЄКТ «ДЖОКЕР: ТЕАТР В КИШЕНІ».....	16
2.1. Радіотеатр: сучасний стан, особливості та його роль у поширенні культурного контенту.....	16
2.2. Створення проєкту «Джoker: театр в кишені»: характеристика етапів.....	19
2.3. Стан проєкту в умовах повномасштабного російського вторгнення.....	22
2.4. Перспективи розвитку проєкту в післявоєнний період.....	25
ВИСНОВКИ.....	28
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	30

ВСТУП

Актуальність дослідження. Культурне життя України після 24 лютого 2022 року зазнало суттєвих змін. Становище українського мистецтва в часи російсько-української війни стало покращуватися, оскільки з підвищенням рівня патріотизму серед населення зріс попит і на вітчизняну творчість. У цьому аспекті літературне та театральне мистецтво стали одними з найефективніших засобів комунікації між культурою та народом, також змінившись відповідно до викликів часу. Усе частіше в Україні зустрічаються сценічні постановки, прозові та ліричні твори про війну та її наслідки, що підтверджує одну з основних функцій мистецтва: актуалізація та рефлексія над подіями, що масово турбують суспільство.

Проте однією з найголовніших проблем сучасного українського мистецтва, зокрема сценічного, залишається безпекова ситуація. У даному дослідженні ми звертаємо увагу на радіотеатр як на один зі способів вирішення такої проблеми.

На розкриття унікальності радіомистецтва та його культуротворчого чинника звертали увагу такі науковці як К. Фісун, В. Колосок, О. Солдатенко, В. Даниленко та інші. Однак тема радіомистецтва та його ролі в сучасній соціокультурній ситуації України, зокрема на Херсонщині, та шляхах популяризації літературного й театального мистецтва цього краю серед українців через трансляційні сервіси, а також потенціал такого формату у повоєнному відновленні громади, мають бути розглянуті детальніше. Тому темою кваліфікаційної роботи обрано **«Проект «Джокер: театр в кишені» як засіб культурного відродження Херсонщини в умовах повоєнної трансформації»**.

Мета дослідження полягає у розкритті культуротворчого та об'єднавчого потенціалу радіомистецтва в часи війни та його ролі у післявоєнній трансформації Херсонського регіону шляхом створення проекту «Джокер: театр в кишені».

Ґрунтуючись на визначеній меті, наукова робота передбачає вирішення таких завдань:

- З'ясувати роль театрального мистецтва та літератури в контексті культурології.
- Дослідити особливості розвитку вітчизняної культури в часи війн.
- Окреслити театральні практики терапевтичного характеру.
- Проаналізувати сучасний стан радіотеатру в Україні.
- Охарактеризувати етапи створення проєкту «Джокер: театр в кишені»
- Відстежити стан проєкту в умовах повномасштабного російського вторгнення.
- Визначити роль проєкту у післявоєнній трансформації Херсонщини.

Об'єкт дослідження: радіомистецтво в контексті театральних практик.

Предмет дослідження: об'єднавчий потенціал проєкту «Джокер: театр в кишені» у післявоєнний період.

Методи дослідження: в процесі написання кваліфікаційної роботи була використана система загальнонаукових та спеціальних емпіричних (опис, порівняння та узагальнення) і теоретичних (аналіз) методів.

Апробація результатів дослідження. Результати кваліфікаційної роботи були оприлюднені на XIII Всеукраїнській (з міжнародною участю) науково-практичній конференції «Актуальні проблеми мистецької освіти в системі вищої школи» (м. Херсон, ХДУ, 25.04.2025 р.), а також обговорені на засіданні кафедри культурології.

Структура роботи. Робота складається зі змісту, вступу, двох розділів, семи підрозділів, висновків та списку використаних джерел з 29 найменувань.

РОЗДІЛ 1. КУЛЬТУРОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1. Театральне мистецтво та література як об'єкти розгляду культурології

Мистецтво, зокрема театральне та література, є невід'ємною частиною культури. Натомість культурологічна наука дає змогу досягнути не лише генезу мистецтва, але і його сутність та вплив на певне соціальне середовище. Примітним також є те, що культура і суспільство знаходяться в постійній комунікації. Таким чином культура є продуктом людської діяльності, яка в свою чергу, у тому числі через мистецтво, впливає на розвиток соціуму. Розглянувши основні функції культури, побачимо, що кожна з них тим чи тим чином культивує морально-духовні, естетичні, гуманістичні цінності в людині, створюючи за концентричним принципом ще більше мистецьких проєктів, спрямованих на поширення загальнолюдських ідеалів.

Відповідно до викладеного можемо стверджувати, що збагачення культурних надбань, їхнє збереження та поширення серед населення є необхідним складником життя будь-якої цивілізації.

Мистецтво в цьому контексті займає чільне місце, оскільки кінцевий результат творчого переосмислення сьогодення митцем реалізує одні з фундаментальних функцій культури, зокрема інформативну, виховну та світоглядну [1, с. 8-9].

Отже, театральне мистецтво та література стають одними з провідних засобів популяризації культури. Театральне мистецтво, його різновиди та окремі складові елементи у межах соціокультурної динаміки розглядали такі науковці як Р.К. Юдова, Г.С. Меднікова, Ю.С. Сабадаш та інші. У працях науковців зустрічаємо також і питання впливу театру на особистість, роль сценічного мистецтва в інтелектуальному збагаченні людини. Зокрема розглядаються й спроби та способи комунікації «театр-глядач» крізь культурологічний аспект.

Погоджуємось з думкою А.Є. Прилуцької у праці «Театральне дійство як соціокультурний феномен», де знаходимо: «Художньо-ігровий простір театральної події є унікальною можливістю для збагачення та розширення горизонтів світобачення за рахунок «переживання» чужих долі у художньому просторі театральної дійсності» [19, с. 1].

Сучасна українська культурологічна наука також звертає увагу й на міжкультурну комунікацію, яка відбувалася в межах театального дискурсу. Прикладом такої взаємодії, зокрема на теренах Півня України, слугує єврейський театр, культурологічні аспекти еволюції якого розглянула Т.С. Овчаренко. У контексті нашого дослідження звернемо увагу на таку тезу її роботи: «На прикладах доведено, що між українським та єврейським національними театрами існує безпосередній зв'язок та взаємовплив театального мистецтва» [17, с. 9-10].

Крім того, розглянуто й історичні аспекти взаємовпливу та міжетнічного діалогу, що в подальшому визначило орієнтири руху театального мистецтва України. Зокрема мова йде про національні меншини, які в силу різних історико-політичних подій проживали на території нашої країни (поляки, німці, угорці, росіяни та ін.). Також звертається увага на безпосередній вплив політики інших країн на українську культуру, зокрема й на театральне мистецтво (Російська та Австро-Угорська Імперії), наслідки проєвропейської інтеграції в діалозі сценічних мистецтв України на інших держав [18].

Другий вид мистецтва, на який ми спрямуємо оптику нашої розвідки, це література, оскільки вона є як окремим автономним явищем, так і частиною синтетичного театального мистецтва. Обидві форми прояву виявляють дієвий вплив на суспільство.

Варто також зауважити, що ми розглядаємо не лише художню літературу як засіб культурного збагачення людства, хоча й більше зосереджуємось на її мистецьких засадах та проявах. Культура – це багатовимірне явище, в межах якого література постає засобом зв'язку не лише естетичного, але й інформаційного характеру. Політична, юридична, природнича та інші види

літератури також є частиною культури. Однак твори художнього характеру представляють для нашої наукової роботи більшу значущість саме через творчу варіативність та різноманітність, що дає змогу охопити більшу категорію споживачів культурного продукту на відміну від літератури прикладного характеру.

Аналізуючи наукову базу вітчизняних досліджень щодо художньої літератури з погляду культурології, було виявлено, що культурологічна думка України знаходиться лише на початку такого розгляду.

Найґрунтовніше способи осмислення літератури крізь призму культурології як науки були представлені у роботі О.В. Шевченко «Художня література крізь призму культурологічного дослідження». У статті авторка звертає увагу на актуальності осмислення літератури з погляду культурології, наголошуючи на відмінностях підходів цієї науки з-поміж інших її структурних частин або методологічних напрямів [28].

Проте, спираючись на думку дослідниці Т.І. Уварової щодо плюралізму методології культурології [23], ми можемо розширити уявлення про способи та засоби аналізу літератури.

Художня література – це мистецьке явище, яке є проявом духовної культури людства. Продовжуючи думку щодо функцій культури, зокрема інформаційної, ми звертаємося до розгляду цього виду мистецтва як до одного з найбільш популярних. Способи автором переосмислити дійсність для дослідників дають змогу досягти історичні, політичні, соціально-економічні та інші події, які відбувалися впродовж історії певного народу. Актуальні теми привертають увагу читача та дають йому змогу прорефлексувати над своєю сучасністю.

Об'єктом культурології є культура в цілому. Використовуючи методи соціології, ми можемо зробити висновки про культурні тенденції на основі попиту читачів до певного жанру або виду літератури. Також можемо звернути увагу й на самих авторів та розвиток конкретного жанру. Поділ на мистецькі напрями та течії невідривно розглядається і крізь призму літератури. Таким

чином можемо розглядати розвиток культури за допомогою методів літературознавства.

Отже, ми визначили, що театральне мистецтво та література постають одними з найбільш впливових видів мистецтва, завдяки яким культурологічна думка може осягати культурні тенденції минулого та сучасності. Проте для більш глибокого розуміння впливу різноманітних чинників на мистецтво та культуру в цілому, маємо дослідити особливості розвитку вітчизняної культури в часи війн.

1.2. Вітчизняний досвід розвитку культури в часи війн: історичний аспект

Розглядаючи досвід розвитку культури України в часи війн, варто в першу чергу наголосити, що соціально-економічні та політичні фактори безпосередньо впливають на культуру будь-якого суспільства. Соціум за допомогою засобів мистецтва реагує на навколишню дійсність, осмислює її. У той самий час від зокрема політичних аспектів, залежить розвиток культури, її поширення серед громадян країни. Експансивний вплив інших держав на етнічні території України став одним з найбільш суттєвих чинників формування та становлення української культури.

Однак у даному дослідженні ми більше звертаємо увагу саме на військові події, які відбувалися на території нашої держави, та як саме вони вплинули на українське мистецтво.

Для того щоб розглянути кожен конкретний приклад впливу воєнних дій, ми звернемо увагу на декілька видів державності, які існували на території України. Зокрема це періоди Київської Русі, Гетьманщини, Української Народної Республіки (Перша світова війна, національно-визвольні змагання), УРСР (Друга світова війна), а також період незалежності України (російсько-українська війна)

Літературні джерела Київської Русі представляють цілу хроніку подій, спираючись на які, сучасні дослідники роблять висновки про історико-культурні явища, що відбувалися на територіях Переяславщини, Київщини та Чернігівщини. Війни, які проходили на території Київської Русі висвітлюються переважно в літописах, проте називати їх історичною хронікою дослідники не наважуються, оскільки сучасне розуміння історії та її методів відкидає таку можливість. Натомість це єдиний літературний спадок періоду Київської Русі навколо історичного характеру, який дійшов до наших днів.

Необхідно підкреслити, що однією з пам'яток, на яку найчастіше звертають увагу в межах зазначеної тематики, є «Слово про похід Ігорів». Художні інтерпретації природи, використання пейзажного фону для створення суспільного тла оповіді та визначення провідної думки твору у «золотому слові» – усе це дає змогу зрозуміти способи та засоби осмислення військової дійсності, яке було властиве людині XII століття. Хоча й в літописах події описувались також переважно в художньому обрамленні, проте, засновуючись на сучасних дослідженнях, можемо зробити висновок, що «Слово» є одним з перших творів художньої української літератури, яке за допомогою саме композиційних та стилістичних прийомів мистецтва слова відбило актуальні тогочасні воєнні події [3].

Період Гетьманщини та Визвольна війна спонукають тогочасне суспільство до створення козацьких літописів. Як зазначається у підручнику «Історія та культура України» В.А. Греченко, «на відміну від староруських літописів, що склалися з річних статей і написані були різними книжниками, козацькі літописи – це цілісні авторські праці, створені представниками освіченої старшини. Головна увага в них приділена національно-визвольним і соціальним рухам українського народу, Визвольній війні середини XVII століття» [8, с. 183].

Також у мистецтві виникає явище «козацького бароко», яке вплинуло на музичне, образотворче, архітектурне мистецтво України. У цей період з'являються пісні Марусі Чурай («Віють вітри, віють буйні», «Засвистали

козаченьки»)), у хореографії все більше використовуються елементи козацького воєнного танцю, жанр «народної картини» в образотворчому мистецтві тощо.

Події ж 1914–1917 років сколихнули українську культуру настільки, що значна частина населення лишалася неписьменною. Театральні вистави стали не лише одним зі способів комунікації з людьми, а й культурними центрами, навколо яких об'єднувалося мистецтво. Виклики Першої світової зумовили попит глядача на «видовища», що стало по-справжньому масовим явищем зокрема на Правобережній Україні. Театральне мистецтво в цей час розвивається більше в напрямі мініатюр, де художнє рішення, естетика та інші мистецькі засади вистави поступаються ефекту видовища. Змінився також і репертуар театрів. Усе більше театральні постановки відходили від злободенних тем на користь глядача, який прагнув відпочити від перипетій воєнного часу [2].

У час національно-визвольних змагань 1917–1921 років вітчизняна культура твердо спрямовує свій вектор на інформаційні кампанії щодо існування української держави. Українська Республіканська Капела починає давати концерти по всій Європі з «Щедриком» композитора Миколи Леонтовича. Ця пісня набрала широку популярність серед світової спільноти, а в 1921 році вона вперше потрапила до Нью-Йорку, де виступила трупа Олександра Кошиця. У цей час також набирає популярності «Молодий театр» на чолі з Лесем Курбасом, який активно впроваджує новітні техніки та прийоми в театральному мистецтві, спрямовує його на західноєвропейські модерні традиції.

Друга світова війна за думкою академіка Івана Дзюби стала «вибухом» нового українського театру. Погоджуємось також і з думкою Оксани Салати. У роботі «Український театр в умовах німецької окупації 1941–1942 рр.» вона зазначає: «Режисери та актори українських театрів не намагалися адаптувати історичний зміст вистав до нових умов, а демонстрували їх глядачам з усіма складними та болючими проблемами» [20, с. 90]. Тут ми знову простежуємо чіткий націєтворчий характер, який проявлявся у виставах різних міст України.

Попри те, що окупаційні війська Німеччини спрямовували багато зусиль на виключне просування гітлерівської пропаганди з української сцени (що, безумовно, в багатьох театрах їм вдавалося), проте «аполітичність», з якою виступали митці України в той період, також влаштовувала окупантів. Примітним також є і те, що переважна більшість українців відвідували саме драматичні театри (близько 70%), а частка німців в них складала близько 30%.

Інформація про російсько-українську війну, яка триває з 2014 року до сьогодні активно розповсюджується засобами масової інформації, більшим попитом користуються грантові програми для збереження та відновлення українського культурного фонду. У художній літературі з'являється все більше творів документального характеру («Історія впертого чоловіка», «Як Україна втрачала Донбас», «Мисливці за градами», «Вогневий вал» та інші), збірки віршів «Слова для війни: Нові вірші з України», «Абрикоси Донбасу», «Там, де вдома: 112 віршів про любов та війну» та інші.

Дедалі більша реакція української культури сталася на події 2022 року від початку повномасштабного вторгнення. Мистецтво знову стає одним із засобів боротьби в інформаційному просторі. До культурних проєктів доєднуються партнери з інших країн. Сцена України, зокрема Херсонщини, впроваджує все більше військово-політичних тем у свої вистави, спостерігається також і активізація роботи над травматичним досвідом через театральний контекст.

Отже, дослідивши особливості розвитку культури в часи війн, можемо констатувати, що українська культура засобами літератури та сценічного мистецтва прагнула до переосмислення прожитого досвіду, популяризації актуальних проблем держави серед інших країн, збереження власної національної ідентичності, різке відокремлення своєї культури від поневолювачів.

Враховуючи ці аспекти, окреслимо театральні практики терапевтичного характеру для розуміння їхньої ролі в умовах сьогодення.

1.3. Культурна терапія засобами театрального мистецтва

Арт-терапевтичні методи, складовими прийомами яких є і театральні практики, допомагають особистості краще досягнути не лише своє «я», але й покращити стосунки з оточенням. Мистецтво, на думку Карла Юнга, особливо арт-терапія, допомагають людині встановити тісніший контакт між несвідомим та свідомим «я».

Як вже і зазначалося в нашому дослідженні раніше, театральні практики ставали для народу України не лише інструментом отримання естетичного задоволення, але й рефлексією над певним життєвим досвідом, проте найчастіше комунікація між актором та глядачем відбувалася посередньо. Наративи, які доносилися зі сцени, у переважній більшості випадків йшли в односторонньому напрямку. Саме таким чином глядач залишався лише в позиції сприймання інформації, проте концепція форум-театру, запропонована Августо Боалем у 1960-х роках, відкриває дедалі більше можливостей для пропрацювання травматичного досвіду.

Ірина Левчук у статті «Форум-театр як одна із інноваційних арт-терапевтичних методик в соціальній роботі» вказує: «Особливо вагомий виховний потенціал має театральне мистецтво, в якому життя відтворюється живою, конкретною людською дією. Сила емоційно-почуттєвого та ідейно-психологічного впливу театральної гри робить її одним із найефективніших арттерапевтичних інтерактивних методик [...]» [14, с.92]

Також варто звернути увагу й на елементи плейбек-театру, у якому актори відтворюють реальні життєві події глядачів, послуговуючись саме методом імпровізації. Імерсивні театри також практикуються на території України. Наприклад, у виставі-екскурсії «Easy recycled», як зазначає Ляна Костинюк, «...події стосуються нашого часу та реалій, однак, слово «війна» тут звучить лише як загальний контекст, про який не можна забувати» [13].

Осмислюючи терапевтичну роль класичного театрального мистецтва в рамках нашої наукової розвідки, ми можемо звернутися до найновітнішого різновиду арт-терапії, – медіа-арт-терапія.

Кандидат психологічних наук, О.Л. Вознесенська, чиї праці найбільше розкривають сутність цієї дефініції, зазначає: «Визначальною рисою медіа-арт-терапії є саме використання сучасних медіа в творчому процесі. І це – два способи використання мистецтва в терапії: 1 – рецептивний (пасивний) – сприйняття творів медіа-арту, кіномистецтва, фото тощо – видатні твори мають великий зцілювальний потенціал; [...]» [6, с. 49].

Нас цікавить саме перший із них, рецептивний, оскільки проєкт, який ми розглядаємо, спрямований саме на цей спосіб використання мистецтва – аудіальні засоби, які стають головними інструментами у втіленні такої ідеї.

Медіа-арт-терапія в умовах глобалізації відкриває дедалі більше простору для взаємодії з суспільством. Такий різновид арт-терапії допомагає не обмежуватися локальними подіями, а розповсюджуватись на відкриті онлайн-платформи. Сучасна соціокультурна ситуація, яка склалася в Україні, та Херсоні зокрема, через повномасштабне вторгнення, потребує змін, у тому числі в актуалізації серед населення важливості терапевтичного характеру театру через прослуховування вистав.

Театральне мистецтво вже неодноразово доводило свій арт-терапевтичний потенціал і без залучення глядача (або слухача) до інтерактивних практик. Вихідним завданням театру було відтворити на сцені дійсне життя, яке так чи інакше, знаходило відгук у кожного, хто дивиться або прослуховує виставу.

Таким чином сприймання театрального мистецтва аудіально не лише спонукає до роздумів над сьогоденням, а й розвиває творчі здібності особистості. По-перше, прослуховування п'єси дає змогу самостійно інтерпретувати образи персонажів, подумати над виглядом місця дії, спонукає людину до творчого осмислення форми самої вистави. По-друге, завдяки формату транслявання на різних онлайн-платформах виникає можливість

охопити більше аудиторії слухачів, що викликає обговорення або дискусії серед різних поціновувачів театрального мистецтва, розвиваючи їхнє критичне мислення, вміння висловити свою думку. Як зазначає О.Л. Вознесенська в роботі «Медіа-арт-терапія: нові можливості інформаційної доби»: «Це сприяє адаптації та реадaptaції людини у спільноті, створює умови для соціальної активності, що є ознакою медіа-арту взагалі, і, таким чином, формує активну життєву позицію клієнта» [5, с. 19].

У праці О. Орлової «Сучасні тенденції розвитку театру в Україні: соціологічний аспект» зазначається, що в період соціокультурних трансформацій, які переживає суспільство, формуються нові моделі функціонування театру [18, с. 141–142]. Серед сучасних тенденцій, які склалися в Північному Причорномор'ї протягом періоду російсько-української війни можна виділити онлайнвистави та трансляції.

Проте не виключено, що активні методи роботи зі слухачем вистави в подальшому можуть набути ширшої практики. Як і зазначалося раніше, інформаційна епоха дає можливість контактувати з реципієнтом, який сприймає мистецтво. Зворотній зв'язок відбувається за допомогою месенджерів, коментарів, телефонних дзвінків тощо. Проте є й інтегративні елементи зі слухачем, де за допомогою голосування він може впливати на сюжет та рішення героїв. Наприклад, «The Left Right Game» – це аудіодрама жахів, створена Джошем Малерманом [7, с.18].

Натомість безпосереднє залучення реципієнта до створення певного медіа-продукту театрального характеру з метою покращення його психоемоційного стану ще не розглядалося.

Тож, окресливши театральні практики терапевтичного характеру, ми звернули увагу на різні методи та прийоми роботи з глядачем як в офлайн (форум-театр, плейбек-театр), так і в онлайн (медіа-арт-терапія) форматах.

Ми визначили, що в сучасних соціокультурних умовах театральне мистецтво та література залишаються одними з найбільш впливових видів мистецтва на психоемоційний стан особистості не лише в офлайн-форматі, але

й в контексті рецептивного онлайн-простору. На основі цього, надалі вважаємо за необхідне охарактеризувати проєкт «Джокер: театр в кишені» та його роль у повоєнній трансформації Херсонщини.

РОЗДІЛ 2. ПРОЄКТ «ДЖОКЕР: ТЕАТР В КИШЕНІ»

2.1. Радіотеатр: сучасний стан, особливості та його роль у поширенні культурного контенту

Для того, щоб ґрунтовно проаналізувати сучасний стан вітчизняного радіомистецтва та його роль в житті українського суспільства, доцільно звернути увагу на декілька опитувань, які було проведено в період російсько-української війни.

Спираючись на наукове дослідження 6–19 червня 2023 року «Радіо після російського повномасштабного вторгнення», результати якого були висвітлені в роботі «Специфіка функціонування радіомовлення у період воєнних дій: український та світовий досвід», ми звертаємо увагу, що серед 351 респондента: «165 людей, споживають музично-розважальний контент (47,1%) [...]. 32 людини культурний (9,1%)» [10, с. 65]

Це також підкріплює і підсумок опитувань «Споживання та довіра до медіа» та «Барометр довіри до новин», який було опубліковано у липні 2023 року. Згідно з результатами дослідження «Музика є улюбленим контентом: її слухають 40 % із тих, хто слухає радіо чи подкасти щотижня. На другому і третьому місці – національні (34 %) та локальні (30 %) новини. Далі – інформаційні й аналітичні програми, наукопоп і гумор (28–30 %)» [22]

Отже, простежуємо, що роль культурного контенту в українців займає чільне місце, подекуди навіть більше ніж національні або регіональні новини. У цілому цікавість до літературного театру простежувалася ще до початку повномасштабного вторгнення. З підвищенням рівня глобалізації та діджиталізації виконавці українських літературних творів, моновистав та інших продуктів радіотеатру відшуковують дедалі більше способів та інструментів для якісного втілення подібного медіапродукту.

Головною художньою особливістю радіотеатру є звук. До цього поняття в сфері аудіального мистецтва відносимо шуми, інструментальну музику,

елементи так званого 3D звучання і, звісно, голос самого актора (або диктора). Усі ці складові у сукупності створюють особливу атмосферу для слухача, створюючи за допомогою звукових образів через трансляційні сервіси образи візуальні в уяві людини. «Специфіка сприйняття радіоспектаклів слухачами полягає у тому, що в процесі прослуховування слухові відчуття викликають у людей як звукові, так і просторово-зорові образи, тобто за допомогою почутого виникає видиме», – зазначає В. Колосок [12234, с.135].

Перегуки з класичною драматургією безумовно відбуваються і в цій царині театрального мистецтва, проте на сцені звуковий супровід виконує лише одну з функцій для побудови вистави, у той час як в радіотеатрі звук є єдиним засобом, на який митці можуть спиратися.

Крім того, музика також є інтермедіальним засобом, вона підкріплює відповідну атмосферу, через що навіть непідготовлений слухач може зрозуміти настрій тієї чи тієї сцени. Особливо це корисно в контексті популяризації українського мистецтва за кордоном.

Повертаючись до сучасного стану радіотеатру та впливу глобалізації, можемо зазначити й негативні сторони цього явища. Для запису художнього тексту не потрібно мати багатий інструментарій, достатньо мати лише телефон, на якому є звукозаписувальна програма (диктофон). Проте кожна людина здатна опублікувати та популяризувати будь-що в мережі інтернет. Підхід низки людей до створення подібних медіапродуктів не має високого естетичного підґрунтя, через що до суспільного доступу потрапляють проєкти не найкращої якості. Відсутність професійного озвучування, недоречності тієї чи тієї мелодії у момент сцени, на думку І. Тищенко, «...зумовлюють поширення слухацької безграмотності і, як результат, втрату власних культурних традицій» [21, с.77].

Однак інший аспект полягає в тому, що саме завдяки всесвітній мережі в умовах війни ми можемо транслювати українське мистецтво на світові трансляційні майданчики. Як і зазначалося раніше, художнє слово українською мовою може не сприйматися іноземцями, проте музичний супровід, у який

можна вкладати й елементи національного колориту (українські народні пісні, композиції українських творців музики тощо) дає змогу принаймні визначити настроєву тональність вистави або окремих її елементів.

Активне поширення культурно-мистецького контенту України всередині країни та за кордоном стає більш можливим також і завдяки актуальним медійним платформам, які на разі прослуховують люди. Одними з таких є не лише радіо, але й застосунки Spotify, YouTube Music, Soundcloud тощо. Цими сервісами переважно користується молодь і завдання українського аудіального мистецтва звертати більше уваги на них.

Радіомистецтво, у загальному розумінні цієї дефініції, це медійний продукт аудіального характеру, що характеризується передачею мистецтва через звукові образи. Відповідно формат радіотеатру має змінюватись та осучаснюватись, підлягаючи стандартам цифрової епохи. Для більшого охоплення різних категорій слухачів використання інтернет-ресурсу стає ключовим аспектом.

Це не виключає важливості транслявання вистав на радіохвилях, оскільки вони також мають свої переваги. По-перше, за відсутності інтернету або світла, що в Україні на разі трапляється нерідко, радіо стає одним з важливих комунікативних засобів для отримання важливих новин та розваги. По-друге, саме радіокомпанії (чи то на інтернет-платформах, чи безпосередньо на радіо) можуть проконтролювати дотримання якості звуку, оскільки для них це найважливіший аспект роботи. Працюючи з радіо, люди можуть отримувати якісний аудіозапис, а актори професійну звукорежисуру, у той час як для інтернет-платформ, які ми перелічили вище необхідно шукати команду, обладнання, шляхи промоції та інше.

Отже, для транслявання якісного культурного контенту на інтернет-платформах та радіо необхідно розуміти чіткі кроки створення такого мистецького продукту. Для організації та контролю таких ініціатив необхідна і команда, яка слідкуватиме за дотриманням вимог якості.

Надалі пропонуємо розглянути проєкт «Джокер: театр в кишені» та охарактеризувати етапи його створення.

2.2. Створення проєкту «Джокер: театр в кишені»: характеристика етапів

Серед основних етапів проєктної діяльності можемо виділити чотири:

- організаційно-підготовчий;
- конструкторський;
- технологічний;
- заключний.

Вважаємо за необхідне підкреслити, що кожен із цих етапів характеризується своїми певними особливостями та завданнями.

Щодо організаційно-підготовчого рівня, в першу чергу, варто осмислити проблему (або «змоделювати» її), оскільки кожен проєкт засновується на засадах вирішення конкретних проблем. Визначаємо, що однією з проблем Херсонської територіальної громади в сфері культури є обмежений доступ мешканців регіону до мистецьких закладів через безпекову ситуацію. Зокрема театр ім. Миколи Куліша знаходиться неподалік від Дніпра, що підвищує ризик потрапити під обстріл, тож херсонці здебільшого утримуються від відвідування вистав у самому театрі.

Також зазначимо й другий аспект проблеми, а саме виїзд багатьох херсонців з регіону. Укрінформ з цього приводу цитує начальника Херсонської ОВА Олександра Прокудіна: «Наразі на правобережжі області проживають близько 145 тисяч людей, що втричі менше, ніж до великої війни (було майже 500 тисяч осіб). Зокрема у Херсоні проживають 66 тисяч, що становить орієнтовно 25% від довоєнного населення» [29].

За даними видання «МОСТ», яке провело опитування з 28 травня по 20 червня 2024 року «За останні 11 місяців у 7 разів збільшилася кількість херсонців, які не планують повертатися у місто» [4].

Відповідно завданнями регіональної культури у сучасних умовах є:

- об'єднання херсонців навколо єдиного мистецького простору;
- реалізація проєктів, спрямованих на інформування внутрішньо переміщених осіб та громадян, які виїхали за кордон, про життя Херсона та про його боротьбу на культурній площині.

Визначивши проблему та шляхи її вирішення, ми переходимо до другого пункту організаційно-підготовчого етапу, де варто виробити конкретні ідеї та варіанти. Один з варіантів вирішення проблем, які було окреслено вище, є транслявання на різноманітних платформах сучасного мистецького життя Херсонщини в аудіоформаті.

Таким чином ми підходимо до третього пункту «формування основних параметрів». Проєкт «Джокер: театр в кишені» в цьому контексті є таким варіантом. «Джокер» – це радіовистави, казки, літературні читання професійних акторів театру ім. Миколи Куліша та громадян Херсонщини, які прагнуть розвинути свій творчий потенціал, поділитися власними емоціями та мистецтвом з іншими слухачами.

В обґрунтування такої ініціативи ми зазначимо актуальність її реалізації. Існує ряд актуальних питань для Херсонщини у контексті нашого дослідження:

- підтримка роботи театру для покращення його доступності для містян;
- підвищення рівня культурної освіченості херсонської громади;
- необхідність у нормалізації психологічного стану херсонців;
- висвітлення соціальних проблем, актуальних для херсонців;
- збереження прив'язаності до Херсона тих, хто виїхав і тих, хто залишається у місті.

Отже, метою проєкту є збереження прив'язаності херсонців до рідного міста шляхом культурно-просвітницької діяльності.

Для переходу до конструкторського етапу було створено команду, яка займається розробкою просування, налагодженням контактів, створенням авдентики тощо.

На цьому кроці створюються матеріали для подальших презентацій грантодавцям та представникам публічної влади. Виокремлюються конкретні завдання, які передбачають шляхи реалізації поставленої мети. Серед них, зокрема, налагодити зв'язки з херсонськими театрами, медіа та активною громадськістю (школи, благодійні організації); популяризувати українську культуру серед херсонців та підвищити їхню освіченість шляхом радіомистецтва; об'єднати херсонців в Україні та за кордоном, використовуючи аудіомистецтво на різноманітних трансляційних майданчиках (інтернет- та радіоформат).

До цього етапу також належать і дослідження соціологічних опитувань для обґрунтування важливості реалізації проєкту. Одним із них було обрано «Херсон, культура, майбутнє: що думають херсонці про відновлення міста», яке було проведено проведено БО «Фонд громади міста Херсон «Захист» у рамках Програми сприяння громадській активності «Долучайся!». Доцільно виділити ті аспекти цього опитування, які стосуються нашої проблематики: «Без роботи театрів, кінотеатрів, бібліотек, музеїв опитані теж не бачать відновлення. Причому запит на відновлення у сфері культури по всіх напрямках на 5-10% більше у тих, хто зараз не в Херсоні, а знаходяться в інших містах та селах України або за кордоном» або «Херсон – театральне місто. Саме цей вид мистецтва має стати пріоритетним у місті – так вважає 70% опитаних» [26, с. 2].

Фінальним етапом у створенні проєкту є визначення очікуваних результатів та подальший моніторинг успішності.

Серед очікуваних результатів виділяємо такі:

- сформована театральна рубрика на херсонських та закордонних радіохвилях, а також в інтернет-додатках для прослуховування музики;
- покращене емоційне самопочуття херсонців;
- залучена до прослуховування молодь;
- популяризація херсонського театру як на регіональному так і міжнародному рівнях та підтримка української літератури;
- заохочення херсонців до повернення в місто.

Охарактеризувавши основні етапи створення проєкту та його перспективи, розкривши особливості цієї ініціативи, ми звернули увагу на мету та завдання, які вирішує проєкт, відповідно до поставленої проблеми.

Для більш конкретного уявлення про роль проєкту в житті херсонської громади варто відстежити стан проєкту в умовах повномасштабного російського вторгнення.

2.3. Стан проєкту в умовах повномасштабного російського вторгнення

У грудні 2023 року спільно з Міжнародним республіканським інститутом за підтримки USAID у Одесі було проведено триденне навчання в рамках «Академії політичного лідерства».

На цій платформі брали участь представники активної молоді Херсонщини віком від 18 до 35 років. Серед спікерів були доктор наук з державного управління, професор Херсонського національного технічного університету Олег Половцев та продюсерка південного хабу Суспільного та Суспільне Одеса Олена Кваша. Також протягом трьох днів до інформування

учасників про реалізовані проекти в Україні запрошувалися волонтери, громадські та політичні діячі Одещини та Херсонщини.

Головним завданням цієї програми було визначено допомога Херсону та його жителям покращити стан територіальної громади з перспективою на майбутнє. Саме на цій платформі був створений проєкт «Джокер: театр в кишені».

Підкреслимо, що серед бенефіціарів ми обрали Міжнародне шкільне радіо «1000 друзів» та Херсонський обласний академічний музично-драматичний театр ім. Миколи Куліша [25]. Спікерка Олена Кваша запропонувала звукозаписувальне обладнання на базі «Суспільного. Одеса»

Сьомого грудня 2023 року проєкт було презентовано для представників публічної влади, про що зазначає Заступник голови Херсонської обласної державної адміністрації Володимир Ключевський: «Сьогодні вони презентували профільним управлінням Херсонської обласної державної адміністрації та зацікавленим у їх реалізації закладам кейси: «UNeed – центр «реанімації» громад»; «Джокер: театр в кишені»; «Book Shelter» – книга у кожен дім та «Нескорені діти Херсонщини. Відновлення» [9].

У результаті зустрічі проєкт було узгоджено з директором Театру ім. Миколи Куліша, і вже у травні 2024 року почалася робота над записом вистави «Юда» у виконанні Заслуженого артиста України Сергія Михайловського. Олександр Книга розповідає виданню «Місто сонця» про це так: «Ось вже відбувся аудіозапис першої нашої вистави – «Юда» за участю заслуженого артиста України Сергія Михайловського. Її можна буде послухати на Українському радіо Одеса, також ми опублікуємо запис на нашому офіційному сайті. Продовжуємо нашу співпрацю» [24].

Однак через брак фінансування для переїздів з Херсона до Одеси та заробітної плати акторам проєкт було поставлено на паузу для майбутніх пошуків більш вигідних варіантів його реалізації. Проте виставу «Юда» було опубліковано на платформі Soundcloud з невеликим обсягом прослуховувань та вподобань [16].

У подальшому учасники проекту доєдналися до Громадської організації «Сяйво безмежної мрії», що дало змогу брати участь у грантових програмах, круглих столах на рівні громадської організації.

2 лютого 2025 року відбувся круглий стіл «Молодь Херсона 2025. Цілі та ініціативи з розвитку молодіжної політики Херсонської міської територіальної громади». Його метою стало обговорення молодіжних ініціатив, проблем, з якими зараз стикається молодь Херсонщини. За результатами круглого столу у майбутньому мав відбутися контакт з представниками публічної влади, волонтерами, громадськими організаціями, які готові працювати над обговореними проблемами.

Голова молодіжної ради ХМТГ Костянтин Кльова презентував учасникам круглого столу проміжні результати опитування молоді молодіжною радою. «Найбільшою проблемою молоді було визначено - недостатнє інформування щодо можливостей із самореалізації, дозвілля, відпочинку, а також навчання», – зазначається у дописі [27].

Проект «Джокер: театр в кишені» було запропоновано як один з варіантів вирішення такої проблеми. Через трансляційні майданчики можна було б висвітлювати не лише вистави, але й загалом прозову та ліричну творчість херсонських митців.

Проте на цьому етапі виникла потреба у переробленні самої ідеї. Для її реорганізації та покращення зв'язків з херсонськими радіо, створення нового та креативного продукту, орієнтованого на молодь, команда «Джокера» обговорила шляхи співпраці з радіо Х.ON. За результатами співбесіди було визначено, що наразі є проблема з прослуховуванням радіо не лише в молоді. Переважна більшість людей вмикає радіо в машинах задля фонового прослуховування музики, тому важливо привернути увагу слухачів не лише мистецтвом, але й сучасними техніками, які будуть цікаві молоді.

Отже, відстеживши стан проекту в умовах повномасштабного вторгнення, ми визначили, що актуальність театральних постановок та прозової і ліричної творчості на радіопросторі залишається однією з найбільш проблемних точок

«Джокера». З огляду на це, варто визначити роль та перспективи цієї ідеї у післявоєнній трансформації Херсонщини.

2.4. Перспективи розвитку проєкту в післявоєнний період.

Для розгляду основних тенденцій майбутнього стану «Джокера» ми зупинимося на двох принципах існування проєкту та його роботи в соціокультурній післявоєнній динаміці, а саме:

- комунікативний або зовнішній (контакт проєкту з мешканцями громади та потенційними бенефіціарами)
- структурний або внутрішній (зміни, яких зазнає проєкт на рівні ідеї)

Перш за все, звернемо увагу на комунікативний аспект. Тут зазначимо, що повоєнна трансформація Херсонщини потребуватиме в реорганізації усіх сфер, у тому числі культурної. Театр ім. Миколи Куліша стане центром мистецького суспільного розголосу в Херсонській територіальній громаді. Це підтверджують дані опитувань, наведені у параграфі 2.2.

Відповідно інформація про проєкт розповсюджуватиметься через сцену. Такий варіант має перспективи, оскільки не зважаючи на вільний доступ до театрального приміщення, деякі глядачі прагнутимуть зробити власний внесок у створення культурного контенту та доєднатися таким чином до культурного відродження Херсонщини.

Другим аспектом важливості ролі проєкту в післявоєнний період є його терапевтичний характер. Як і зазначалося раніше медіа-арт-терапія у сучасному світі зацікавлює все більше людей. У післявоєнний період «Джокер» може вийти за межі рецептивного характеру і перейти до активних видів роботи з жителями громади Херсонщини. До радіотворчості задля покращення емоційного самопочуття зможуть доєднатися військові та їхні сім'ї, вразливі категорії населення та постраждалі внаслідок бойових дій. Не

виключено, що форум-театр, запропонований Августо Боалем зможе вийти на новий сучасний рівень завдяки подібній методиці роботи з травмованими особистостями, однак ця ідея потребує більш детального розгляду.

Структурний принцип роботи зазнаватиме змін у підходах до створення радіомистецького продукту. Такі оновлення простежуються вже зараз і їхня динаміка зростатиме і в подальшому. Серед основних найбільш ймовірних видів роботи може стати вихід проєкту на платформу TikTok.

Як вже зазначалося, використання трансляційних майданчиків, на яких публікується аудіомистецтво стануть основою для майбутніх записів, але платформа TikTok дає змогу поширити інформацію про проєкт та його роль у повоєнний розвиток України. Тут можуть бути відео різноманітного характеру, які демонструють найцікавіші процеси у роботі над звуком. Це також приверне увагу молоді та дасть змогу звернутися безпосередньо до організаторів задля отримання додаткової інформації або запиту щодо участі.

Визначальною новітньою рисою «Джокера» можуть стати вистави або проза з гострим напружливим сюжетом (короткі новели, нариси), які даватимуть змогу слухачу самостійно інтерпретувати завершення з-поміж низки запропонованих диктором варіантів.

Подібні «вистави» можуть бути і короткими діалогами з використанням елементів драматургії (музики та шумів). Їхню тематику ми вбачаємо на соціально значущі та важливі теми (як-от повоєнне відновлення громади, важливість комунікації, доєднання до культурного життя тощо). Вони матимуть силу також у площині розвитку критичного мислення. Варіативність розвитку подій та використання методу «а що, якщо...» дає змогу глибше розуміти наслідки того чи того вибору.

Важливим елементом також залишається і постійна комунікація проєкту з бенефіціарами та донорами, яких зацікавить ця ідея. Для початку «Джoker» може залишатися виключно в межах Херсонщини для фокусу уваги саме на громадянах цього краю, проте в процесі стабілізації ситуації на території

України, потенційне розширення проєкту за межі Херсонського регіону стане наступним не менш важливим етапом.

Подальша популяризація мистецтва Херсонщини розпочнеться зі співпраці з молодіжними радами різних областей України. У кожній з них можна створити філію проєкту, яка наслідуватиме досвід та особливості роботи з реципієнтом, а також учасником робочого процесу у безпосередньому звукозаписі.

Отже, проєкт «Джокер: театр в кишені» має багато шляхів розвитку та його популяризації серед населення не лише Херсонського регіону, але й України в цілому. Визначивши його роль у післявоєнній трансформації Херсонщини, можемо переходити до загальних висновків.

ВИСНОВКИ

Виконане дослідження за темою «Проект «Джокер: театр в кишені» як засіб культурного відродження Херсонщини в умовах повоєнної трансформації» дозволило зробити нам такі висновки:

1. З'ясувавши роль театрального мистецтва та літератури в контексті культурології, ми ствердилися в думці, що українські дослідники звертають більше уваги саме на театр як засіб інтелектуального, культурного збагачення особистості, міжкультурної комунікації та ролі цього виду мистецтва у взаємовпливі культур крізь історичні чинники. Література ж через призму культурологічної науки вітчизняними науковцями розглядається суттєво менше. Однак ми переконалися, що, використовуючи методи соціології, історії, літературознавства тощо, ми можемо розглядати художній текст як у його впливі на культуру, так і вплив культури на сам твір.

2. Дослідивши особливості розвитку вітчизняної культури в часи війн, ми виділили такі історичні проміжки як період Київської Русі, Гетьманщини, Української Народної Республіки (Перша світова війна, національно-визвольні змагання), УРСР (Друга світова війна), а також період незалежності України (російсько-українська війна). Було розглянуто специфіку театрального мистецтва та літератури воєнного часу, що дало змогу констатувати такі особливості як переосмислення прожитого досвіду, популяризація актуальних проблем держави серед інших країн, збереження власної національної ідентичності, різке відокремлення своєї культури від поневолювачів.

3. Окресливши театральні практики терапевтичного характеру, було виявлено поняття медіа-арт-терапії як сучасного засобу боротьби з травматизацією. Література та театральне мистецтво у рецептивному онлайн-просторі мають стійкі позиції та впливають на стабілізацію психоемоційного стану людини.

4. Проаналізувавши сучасний стан радіотеатру в Україні, ми з'ясували, що велика кількість користувачів радіо прослуховують саме культурний або розважальний контент. Радіомистецтво пристосовується до умов глобалізації,

митці цієї сфери все більше розповсюджують свою творчість на онлайн-платформах для прослуховування аудіоматеріалів (зокрема Spotify, YouTube Music, Soundcloud).

5. Охарактеризувавши етапи створення проєкту «Джокер: театр в кишені», ми звернули увагу на своєрідність такої ініціативи та проблеми, які вона вирішує. Зокрема це інформування внутрішньо переміщених осіб та громадян, які виїхали за кордон, про життя Херсона та про його боротьбу на культурній площині.

6. Відстеживши стан проєкту в умовах повномасштабного російського вторгнення, було визначено, що читання літературних творів та транслявання радіовистав потребує додаткового осмислення, впровадження більш сучасних технік, оскільки актуальність театральних постановок та прозової і ліричної творчості на радіопросторі залишається однією з найбільш проблемних точок «Джокера».

7. Визначивши роль проєкту у післявоєнній трансформації Херсонщини, було запропоновано конкретні ідеї щодо покращення ініціативи, зокрема внесення більшої кількості інтерактивних елементів під час читання, залучення херсонців до створення такого медіапродукту з метою покращення їхнього емоційного самопочуття (за участі фахівців у галузі психології) та створення філій проєкту в різних містах України.

Подібні проєкти театрального спрямування доповнюють культурний фонд України та допомагають мешканцям громад легше пережити досвід війни. Радіомистецтво є одним з перспективних напрямів, що може суттєво вплинути на культуру України та Херсонщини зокрема.

Проте виконана наукова робота не вичерпує всіх аспектів розвитку театального мистецтва в площині радіопростору. Подальші розвідки можуть стосуватися більш глибокого аналізу впливу подібних ініціатив на культуру регіону, у якому вони були успішно втілені.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрущенко Т. Культурологічні виміри актуальних проблем мистецтва : монографія. Київ : Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоман., 2022. 252 с.
2. Безуглий А., Герасимов Т. Вплив Першої світової війни на театральне життя міст Правобережної України (1914–1916 рр.). *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. 2017. № 4. С. 38–42.
3. Білоус П. Для чого було створене «Слово про Ігорів похід». *Житомирські літературознавчі студії*. 2015. № 8. С. 20–30.
4. Василевська Є. Стало відомо, скільки відсотків херсонців не планують повертатися у місто. *Мост*. URL: <https://most.ks.ua/news/url/stalo-vidomo-skilki-vidsotkiv-hersontsiv-ne-planujut-povertatisja-u-misto/> (дата звернення: 11.04.2025).
5. Вознесенська О. Л. Медіа-арт-терапія: нові можливості інформаційної доби. *Простір арт-терапії: можливості інтеграції* : Матеріали XIV Міжнар. міждисциплінар. науково-практ. конф., м. Київ, 23–25 лют. 2017 р. Київ, 2017. С. 15–21.
6. Вознесенська О. Л. Медіа-арт-терапія як метод допомоги особистості інформаційної доби. м. Київ. Київ, 2019. С. 49–52.
7. Волинець В. Аудіотеатр: історичні аспекти та перспективи розвитку. *Мистецтво естради: проблеми виконавської практики, системи освіти й наукових досліджень* : Матеріали VI всеукр. науково-практ. конф., м. Київ, 16 квіт. 2023 р. Київ, 2023. С. 168.
8. Греченко В.А. Історія та культура України : підручник. Харків : Харків. нац. ун-т внутр. справ, 2017. 440 с.

9. Ключевський В. Нещодавно розповідав, що завітав на тренінг Міжнародний республіканський інститут - IRI Ukraine, де молодь Херсонщини створила цікаві проекти для області. Сьогодні. *Facebook*. URL: https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=pfbid0ES6aNPBsB9btXToTiifXCRonNUdWu6StrenvzcnamKLiwoL8sSB4jCvj35FG1dx7l&id=61554431873414&rdid=RWHjpSSJVtKfZJ7I (дата звернення: 11.04.2025).
10. Коломієць Д.А. Специфіка функціонування радіомовлення у період воєнних дій: український та світовий досвід : магістерська робота. Київ, 2024. 109 с.
11. Колосок В. Взаємодія музики і художнього слова у формуванні мистецького аудіопростору України першої чверті ХХІ століття : дис. ... д-ра філософії в галузі мистецтвознавства : 025. Київ, 2023. 238 с.
12. Колосок В. Музика в українському радіотеатрі: специфіка, виразні засоби, періодизація, постаті митців. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2020. Т. 1, № 30. С. 133–139.
13. Костинюк Л. Терапія театром. *Збруч*. URL: <https://zbruc.eu/node/115359> (дата звернення: 11.04.2025).
14. Левчук І. Форум-театр як одна із інноваційних арт-терапевтичних методик в соціальній роботі. *Соціальна робота: виклики сьогодення* : Зб. наук. пр. за матеріалами Х міжнар. науково-практ. конф., м. Тернопіль, 13–14 трав. 2021 р. Тернопіль, 2021. С. 92–96.
15. Медведєва А., Муравін Р. Сценічне мистецтво в період соціокультурних трансформацій. *Збірник наукових праць*. 2019. Т. 1, № 26. С. 128–136.
16. Михайловський С., Українське радіо Одеса, Херсонський обласний академічний музично-драматичний театра ім. Миколи Куліша. Моноспектакль "Юда". *Soundcloud*. URL: https://soundcloud.com/ur_local/uro203 (дата звернення: 11.04.2025).

17. Овчаренко Т.С. Культурологічні аспекти еволюції єврейського театру в Україні : автореф. Докторська дисертація. Харків, 2009. 20 с.
18. Орлова О. Сучасні тенденції розвитку театру в Україні: соціологічний аспект. *Соціальні технології: актуальні проблеми теорії та практики*. 2018. № 79. С. 141–150.
19. Прилуцька А.Є. Театральне дійство як соціокультурний феномен : автореф. дис. ... канд. філос. наук. Харків, 1999. 19 с.
20. Салата О. Український театр в умовах німецької окупації 1941–1942 рр. *Наукові зошити історичного факультету Львівського університету*. 2022. № 23. С. 83–92.
21. Тищенко І. Радіовистава: історико-культурні особливості розвитку. *Аркадія*. 2014. № 4. С. 74–77.
22. Трапезнікова Д. Яка роль радіо та подкастів у медіаменю українців – дослідження «Суспільного Мовлення». *Медіамейкер*. URL: <https://mediamaker.me/ukrainske-radio-hto-i-shcho-slukhaye-doslidzhennya-3850/> (дата звернення: 11.04.2025).
23. Уварова Т.І. Методологія культурології: методологічний плюралізм та міждисциплінарність. *Культура народів Причорномор'я*. 2013. № 263. С. 141–144.
24. Українське Радіо Одеса створило аудіоверсію вистави Херсонського театру імені Миколи Куліша - Місто Сонця - інформаційне видання, новини Херсона, Херсонщини, Події Херсон, Херсонські новини, Україна. *Місто Сонця - інформаційне видання, новини Херсона, Херсонщини, Події Херсон, Херсонські новини, Україна*. URL: <https://mistosontsia.com.ua/ukrayinske-radio-odesa-stvoryla-audioversiyu-vystavy-hersonskogo-teatru-imeni-mykoly-kulisha/> (дата звернення: 11.04.2025).

25. Український Південь. Інтернет-радіо «1000 друзів» херсонської школи презентували в Одесі - Український південь - новини Херсонщини і України. *Український південь - новини Херсонщини і України*. URL: <https://pivdenukraine.com.ua/2023/12/08/shkilne-internet-radio-1000-druziv-xersonskoi-shkoli-prezentovali-v-odesi/> (дата звернення: 11.04.2025).
26. Управління внутрішньої та інформ. політики. Херсон, культура, майбутнє: що думають херсонці про відновлення міста. *Херсонська обласна державна адміністрація*. URL: <https://khoda.gov.ua/herson--kultura--majbutne:-shho-dumajut-hersonci-pro-vidnovlennja-mista> (дата звернення: 11.04.2025).
27. Херсонська міська молодіжна рада. Відбувся круглий стіл «Молодь Херсона 2025. Цілі та ініціативи з розвитку молодіжної політики Херсонської міської територіальної громади». Були присутні представники. *Facebook*. URL: <https://www.facebook.com/share/p/16Cf2ZFFub/> (дата звернення: 11.04.2025).
28. Шевченко О. Художня література крізь призму культурологічного дослідження. *Культурологічна думка: щорічник наукових праць*. 2011. № 4. С. 197–204.
29. Ukrinform. Прокудін розповів, скільки людей зараз проживають у Херсоні. *Укрінформ - актуальні новини України та світу*. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-regions/3953673-prokudin-rozpoviv-skilki-ludej-zaraz-prozivaut-u-hersoni.html> (дата звернення: 11.04.2025).